De Wilde mispel in Limburg

Een inheems buitenbeentje, de Miespelaer of Miespelbaum

Bert Maes, Achter Clarenburg 2, 3511 JJ Utrecht
Freek van Westreenen, Kerkstraat 60, 6367 JG Voerendaal

De Wilde mispel (*Mespilus germanica*) is een archeofyt die waarschijnlijk sinds de vroege Middeleeuwen is verwilderd in hagen en bosranden. De Wever (1935) noemt de soort in het Krijtdistrict opvallend algemeen. Ofschoon de Wilde mispel in Zuid-Limburg nog steeds niet zeer zeldzaam is gaat de lichtminnende soort wel achteruit, omdat spontane verjonging niet of nauwelijks meer voorkomt. Ook zijn op diverse plaatsen mispels aangeplant van onbekende herkomst. Beheer dat gericht is op het behoud van de oude mispelpopulaties en tevens van andere minder algemene, lichtminnende struiksoorten, is dringend noodzakelijk.

In verband met het honderdjarig bestaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg zal in het maandblad aandacht geschonken worden aan eerder verschenen artikelen. De onderwerpen van deze artikelen laten u de diversiteit zien van de activiteiten van het Genootschap gedurende de afgelopen 100 jaar waarover in het Maandblad gepubliceerd is. Dit jubileumartikel grijpt terug op een artikel uit het Natuurhistorisch Maandblad 24(10): 127-128 en is hieronder afgebeeld.

VERSPREIDING

In Zuid-Limburg is de Wilde mispel op dit moment zeker niet algemeen en gaat ze verder achteruit. Volgens de Atlas van de Nederlandse Flora (Mennema *et al.*, 1985) kwam de soort vóór 1950 in Nederland in 101 uurhokken voor, in de periode 1950-1985 was het aantal uurhokken gedaald tot 77. In Zuid-Limburg kwam de Wilde mispel vóór 1950 in 21 uurhokken voor (in heel Limburg in 28), in de periode 1950-1985 in 15 uurhokken (in heel Limburg in 16) en in de periode 1980-1996 in 15 uurhokken (in heel Limburg in 18 uurhokken) (Blink, 1997). Ten opzichte van 1950 is de soort uit zes Zuid-Limburgse uurhokken niet meer gemeld.

FIGUUR 1
*Bloeiwijze van de Wilde mispel (*Mespilus germanica*) (foto: O. Op den Kamp).*

MESPILUS GERMANICA L.

door

A. De Wever.

Verspreiding. Ze komt opvallend veel voor in 't Krijtdistrikt; 't meest langs de boschranden, ook wel op de heuvels, hoewel meestal als enkele verspreide struiken, zelden als grooter groep, zooals in 't bosch onder Heijenraad (Slenaken).

Ze werd in deze streken vroeger veel gekweekt zoowel in tuinen als in heggen, waarvan thans nog oude struiken zijn overgebleven o.a. bij Eperheide, Krapoel, Landsraad, Vijlen, enz.

Hier groeit ze in 't krijt zelf, maar ook in de diluviale laag op 't krijt.

Op 't subcarboon komt ze ook veel voor o.a. bij Camerig, Bommerig, Cottesen in de verweeringsleem van koollei.

In 't lössoïed distrikt werd ze vroeger veel gekweekt in tuinen, niet als heg; ze verwilderde maar zelden. (Voerendaal, Heerlen, Schimmert).

In 't fluviatiel distrikt vroeger veel in tuinen gekweekt; zelden verwilderd of aangevoerd langs de Maas.

In 't subcentreuropeesch distrikt werd ze ook vroeger maar zelden gekweekt en daardoor vindt men haar hier nog zeldzamer verwilderd (Schinveld, Heerlerheide, Jabeek, Brunssum).

In M. Limburg (R. Geurts, Echt) vroeger veel gekweekt, thans alleen nog verwilderd in Maasheggen, niet meer in bosschen.

In N. Limb. (Janssen, Malden) thans weinig meer gekweekt, vroeger veel bij 't kasteel te Well. In de omgeving der Plasmolen bij Mook zóó sterk

FIGUUR 2
*De vrucht van Wilde mispel (*Mespilus germanica*) heeft karakteristieke opstaande kelkbladen (foto. B. Maes).*

De Wever (1935) schrijft dat de Wilde mispel "opvallend veel voorkomt in 't Krijtdistrict". In de rest van Limburg was de soort volgens de Wever zeldzaam. Op een wandeling door het Savelsbos, Wagelerbos, Schweibergerbos, het Vijlenerbos of in het Geuldal, bestaat er nog steeds een goede kans op het aantreffen van een mispelstruik of boompje. In de aangrenzende krijt- en leemgebieden van Noordrijn-Westfalen en in Belgisch-Limburg, zeker in Voeren, komt de Wilde mispel verspreid, maar niet zeer algemeen voor (Maes & Rövekamp, 2001; Van Landuyt *et al.* 2006; Zwaenepoel & Cosyns, 2007). Buiten Zuid-Limburg komt Wilde mispel minder algemeen voor, met name in Oost-Twente, in de Achterhoek rond Winterswijk en in het Rijk van Nijmegen. In 2006 werd bij een intensieve kartering onverwacht in het Nationaal Landschap 'Het Groene Woud' een populatie Wilde mispels aangetroffen verspreid in oude boerenbosjes (Maes, 2008). Het betreft een kleinschalig beekdallandschap bestaande uit bos, heide, zandverstuivingen, graslanden, populierenbossen en beken gelegen tussen Tilburg, Eindhoven en Den Bosch in Midden-Brabant.

KENMERKEN

Je moet de soort wel een beetje kennen, want zeker buiten het bloeiseizoen valt deze niet erg op. De witte, vijfbladige bloem [figuur 1] lijkt op een grote meidoornbloem en ook de vrucht, of beter gezegd de schijnvrucht, is een soort vergrote uitvoering van de meidoornvrucht. De geelbruine bottel is ongeveer drie centimeter groot; erbinnen bevinden zich de eigenlijke vruchten [figuur 2]. De kelk met lange kelkslippen is blijvend en opgericht. De dicht behaarde bladeren zijn langwerpig met gezaagde top. Ook de jonge twijgen zijn zacht behaard. Oudere takken kunnen flinke takdoorns ontwikkelen.

verwilderd, dat ze er nu ingeburgerd lijkt, soms in groote groepen.

In 't Geldersch wapen komt 'n mispel voor. Dit berust op de legende, waarin verhaald wordt, dat de draak, die 't Geldersch land onveilig maakte, onder 'n mispelstruik gedood werd.

Dr. Vuijck vatte haar in Nederland alleen als verwilderd op. Ook de oude botanisten, Dodonaeus, Hondius, Pelliterius, Munting, noemen ze alleen als kultuurplant en soms verwilderd.

In België vermelden haar oude plantkundigen (Dodonaeus, Lobelius, Clusius) in tuinen, langs wegen en bosschen.

In Prodr. de la Flore Belge III-1907 wordt ze voor de Jura-zône vrij veel genoemd, maar niet als indigene. In Ardennen en Kalkdistrikten niet veel; in het leemdistrikt voor Brabant, maar niet in Namen, Luik, Limburg en Henegouwen, O. en Vlaanderen.

Voor 't Kempisch distrikt zeldzaam, o.a. bij Hasselt subspontaan in heggen, in de prov. Antwerpen zeer zeldzaam en alleen als geïsoleerde struiken — in O. Vlaanderen bij Gent. — Ze ontbreekt in 't maritieme- en komt maar op een plaats in 't polderdistrikt voor.

Ook Hauman en Balle (Catal. Pterid. et Phanerog. d. l. Fl. Belge 1934) rangschikken haar onder de ubikwisten en ontbreekt ze in 't maritieme distrikt.

In 't naburig Duitsch gebied komt ze in dezelfde distrikten en in dezelfde verhouding voor als in Z. Limb. Hier sluiten de groeiplaatsen bij Vaals, Lemiers onmiddellijk aan bij de Nederlandsche.

Höppner-Preuss (1926) geven de verspreiding als volgt: „Im Flachlande im Gebiet der Niers, Nette, Schalm und Erft an den Grüben welche die grössere Höfe umgeben, fast immer angeplanzt und von hieraus durch Vögel in die nahen Waldungen verschlefft; hier stellenweise seit langen vollig eingebürgert. In Westfalen nur selten verwildert".

Volgens Ascherson en Graebner (Syn. VI. 2) is 't „Indigenat im ganzen Gebiet einigermassen zweifelhaft. Wahrscheinlich aus den sudlichen Mittelmeergebiete oder den Orient eingeführt."

Ook Wein (Mitt. Deutsche Dendrol. Ges. 1932) neemt aan, dat ze in M. Duitschland alleen uit kultuur verwilderd is; ook de sterk gedoornde struiken aan den rand van 't Harzgebergte, in tegenstelling met Thellung (Die Entstehung der Kulturpflanzen 1930), die in 't sterk gedoornde den wilden vorm der kultuurplanten in 't algemeen wil zien.

Linnaeus gaf misschien den naam M. germanica, omdat hij Z. Duitschland al tot Zuid-Europa rekende, evenzoo den naam Iris germanica, enz.

De meeste auteurs houden voor 't vaderland van de Mispel 't Oosten: Thrasië, Thessalië en de Pontus oostw. tot N. Perzië. Van hieruit zou ze omstreeks 700 v. Chr. naar Griekenland, Massilia en vandaar naar Frankrijk en Italië gekomen zijn. Bij de Romeinen moet ze pas na Cato's tijd bekend zijn geweest, omdat deze Romeinsche tuinbouwkundige haar nog niet vermeld. De Romeinen voerden ze in naar de veroverde gebieden N. Frankrijk, België, Duitschland en Nederland. Door

Natuurhistorisch Genootschap 100 JAAR

FIGUUR 3
*De lichtminnende Wilde mispel (*Mespilus germanica*) groeit graag in bosranden, zoals hier in het Vijlenerbos (foto: B. Maes).*

HERKOMST

De herkomst van de Wilde mispel is een onderwerp van discussie. Vast staat dat ze niet inheems is. In de 16e eeuw schijft Dodonaeus (1554) al over het verwilderd voorkomen ervan. Het natuurlijke verspreidingsgebied ligt in Klein-Azië (Kutzelnigg, 1994). In Zuidoost-Bulgarije op de grens met Turkije ligt ongeveer de noordwestgrens. Verondersteld wordt dat de Wilde mispel, vanwege de eetbare vruchten, via Griekenland en Italië in Noordwest-Europa is terechtgekomen (Browicz, 1968; Butzke, 1986; Baird *et al.*, 1989; Kutzelnigg, 1994).

Archeobotanisch is de Mispel geen gemakkelijke soort omdat het stuifmeel en het hout niet te onderscheiden zijn van vele andere leden van de rozenfamilie. In Vlaanderen is mispelzaad gevonden uit de Romeinse tijd (Maes, 2007). In Nederland dateert de oudste vondst uit de achtste eeuw in Leiderdorp. Andere vondsten zijn uit de 11e eeuw en later. Van het Zoniënwoud bij Brussel zijn vermeldingen uit het eind van de 15e eeuw. Een en ander wijst erop dat de Wilde mispel vanuit tuinen, in eerste instantie waarschijnlijk tuinen van ridderhofsteden en kloosters, in hagen en bossen verwilderde.

de Angelsaksers werd ze tot Engeland verspreid. (O. Wein l.c.). Hiervoor beroept men zich op historische gegevens, n.l. op teekeningen van Mispel in 't verwoeste Pompeji ; op de oudste botanische aanteekeningen, n.l. 't Capitulare de villis van Karel den Groote (812) ; op de inventarissen van oude kloostertuinen, te St. Gallen (820), waarin reeds Mispels voor de vrucht gekweekt werden.

Ook in de oudste Middeleeuwsche werken van St. Hildegarda van Bingen (1091—1179) en Albertus Magnus (1193—1250) wordt de Mispel alleen als kultuurplant, niet bij de wilde planten opgegeven.

Bewijzen zouden we alleen kunnen putten uit fossiele overblijfsels in bepaalde lagen.

* * *

De verwilderde struiken zijn hier 2—6 m hoog en relatief weinig gedoornd, ongeveer in gelijke mate als verwilderde Appel, Peer en Pruim. De voedzaamheid van den bodem heeft hierop weinig invloed.

De bladen kunnen aan denzelfden struik nog al sterk in lengte en breedte wisselen, vooral aan waterloten. Op sommige plaatsen kunnen ze in den herfst prachtig diep rood worden.

De vormen *aurei-* en *argentei variegata* Zabel zijn zeldzame sierheesters.

De bloemen zijn wit, met soms iets rose nagel en vaak fijn gekroesde bloembladranden. De vruchten zijn bij de verwilderde struiken meestal platpeervormig, soms iets langwerpiger ; op voedzamen grond tot 3 cm breed op 2—3 cm lang ; op schralen grond tot de helft kleiner.

Gekweekt worden vormen met platronde tot 6 cm breede vruchten ; v. *macrocarpa* Koch ; ook onder den naam Hollandsche reuzenmispel.

Uit sommige Nederlandsche kweekerijen ontving ik zure en zoete Mispel ; hierin vind ik echter geen verschil.

De kernlooze Mispel, die reeds aan Mattioli (1565) bekend was, is door Duhamel Dumonceau (1765) *M. abortiva* genoemd, welke naam door Decandolle (1815) en ook door Kirchner behouden werd, terwijl C. Koch den naam *apyrena*, door Delauny er aan gegeven, den voorkeur geeft.

Ze is eerst uitvoerig beschreven door O. Kirchner in Jahresb. d. Ver. f. Nat.k. in Würtemb. LVI 1900. Daarna hebben vooral Italiaansche onderzoekers nauwkeurige studie ervan gemaakt, n.l. Longo en Baccarini in Bull. Bot. Soc. Ital. 1911 resp. 1912 en in Nuov. Giorn. Bot. Ital. 1912 resp. 1917.

Irma Pierpaoli (Rec. d. R. Acad. d. Lincei Vol. XXVII 1918 — waarvan ik alleen een Fransch resumé kon inzien), vond op denzelfden struik alle mogelijke overgangen van kernlooze tot normale steenkernbevattende vruchten, naar gelang de aanwezigheid van goed of slecht ontwikkelde geslachtsorganen.

Dit komt overeen met wat ik zag aan struiken die ik als „Kernlose Mispel" en „Neflier sans osselets Nottingham" uit buitenlandsche kweekerijen ontving. Slechts weinig vruchten waren zonder steenkernen ; in de bloem waren hierbij de 5 stijlen door meeldraden vervangen. Sommige vruchten hadden wel steenkernen, maar minder en weeker.

* * *

Natuurhistorisch Genootschap 100 JAAR

HET MILIEU VAN DE WILDE MISPEL

De Wilde mispel is een echte bos- en bosrandsoort, maar wel een lichtminner [figuur 3]. Ze komt voor in relatief arme bossen op lichte kalk- of leemhoudende bodems en is een karakteristieke, soms kenmerkende, soort voor het Wintereiken-Beukenbos, Gierstgras-Beukenbos, Veldbies-Beukenbos en Eiken-Haagbeukenbos. (Van der Werf, 1991; Stortelder, *et al.*, 1999). In de rijkere bossen komt de soort minder voor. Mooie populaties komen voor in delen van het Vijlenerbos. De Wilde mispel is daar vrij algemeen en de standplaatsen maken een natuurlijke indruk. Hier en daar groeien ook grote exemplaren tot circa zeven meter hoog. Het Vijlenerbos is bijzonder vanwege zijn grote oppervlakte aaneengesloten oude boskernen van bovengenoemde bosvegetatietypen. De bossen zijn niet alleen kruidenrijk, maar ook rijk aan autochtone bomen en struiken. Het is waarschijnlijk in oorsprong een soort van hakhout- en middenbos met heideachtige, open stukken ertussen (Thomas, 2007).

Waarschijnlijk heeft de Wilde mispel vanwege het algemeen voorkomen van de hakhout- en middenboscultuur in Limburg de eeuwen kunnen overleven. Eigenlijk groeit Wilde mispel alleen in oude boskernen en oude houtwallen en hagen. Het is de enige archeofyt die een status van 'oud bosindicator' heeft weten te bereiken. Vooral in Belgisch-Limburg is de Wilde mispel een soort van oude hagen. Vermoedelijk zijn ze daar ooit geplant als opgaand vruchtboompje en later meegeschoren. Ze zijn enigszins te vergelijken met de cultuurgeschiedenis van de Gele kornoelje *(Cornus mas)* (van der Burgh, *et al.*, 1983; Hillegers, 1983; Maes, 2007).

Het vaststellen van oude populaties van de Wilde mispel is lastig geworden door aanplant van Wilde mispels van onbekende herkomst in de 20e eeuw. Door wie en wanneer de Wilde mispels zijn aangeplant is tot nu toe onbekend. De geplante struiken zijn door de kunstmatige groepering in rijen of cirkels soms wel te herkennen, zoals in het Kruisbos, Savelsbos en Schweibergerbos [figuur 4]. In het Kruisbos is de Wilde mispel als een soort boomgaard aangeplant.

GEBRUIK, HISTORIE EN MYTHOLOGIE

Zoals bekend zijn Wilde mispels eetbaar als ze goed rijp en bijna rot zijn. Overigens zijn ze echt rot ook niet erg smakelijk. Ze smaken enigszins naar appelmoes. Voor consumptie is de gecultiveerde Grootvruchtige mispel (*Mespilus germanica* cv. '*Macrocarpa*') meer aan te raden. De vruchten daarvan zijn ruim dubbel zo groot als die van de wilde vormen. In oude tuinen is de Grootvruchtige mispel, sedert circa 1630 in cultuur, hier en daar aan te treffen. Er zijn enkele geselecteerde rassen van bekend, waaronder de Bredase reuzenmispel (Rijnaert, 1877). Selecties worden steeds op meidoornonderstam gekweekt. In Belgisch-Limburg bij Lummen, nabij de zogenaamde duizendjarige eik, groeit een zeer zeldzame roze bloeiende vorm van de Grootvruchtige mispel. Vanwege de grote hoeveelheid pitten kan het zachte vruchtvlees van Wilde mispel het beste uitgezogen worden, maar er kan ook jam, siroop, brandy en cider van bereid worden. In de kruidkunde zijn allerlei toepassingen bekend waaronder bestrijding van ontstekingen, het voorkómen van miskramen en het versterken van het geheugen. Onrijpe vruchten werden vanwege de looistof benut in de leerlooierij. Het hout heeft speciale kwaliteiten en werd toegepast

De verwilderde, evenals de gekweekte Mispel is hier zeer éénvormig ; evenwel vindt men vaak afwijkingen ; vooral bij gekweekte.

Vermeerdering van 't aantal kroon- en kelkbladen, van meeldraden stijlen en vruchtbeginsels. Gevulde bloemen zijn echter nog niet bekend.

Vergroeiing van bloemen en vruchten is zeldzaam.

Bladvormige kelkslippen (reeds door Linnaeus in Amoen. Acad. vermeld) : kroonbladvormige, gekleurde vruchtkelk ; bladvormige organen op den vruchtbeker zijn niet zeldzaam ; dit zijn misschien oorspronkelijk kelkbladen, die afgezakt zijn.

Roodaangeloopen kelkbladen en zelfs rose kroonbladen zijn heel gewoon. De bloemen zitten meestal alleen ; soms nog 1 of 2 kleinere naast de normale, waaruit zich ook soms kleiner of onvolkomen vruchten kunnen ontwikkelen. Ook een vermeerdering der steenkernen en vergroeiing, analoog aan die der vruchtbeginsels, voorkomen.

* * *

Vroeger werd hier de Mispelstruik voor velerlei doel gekweekt.

Ofschoon ze in vollen bloei een prachtige sierheester is, wordt ze hiervoor in ons gewest maar zelden gekweekt. Men vindt er een mooie struik van te Ubagsberg bij den Kruithof.

Veel werd ze aangeplant voor de vruchten, die, als ze murw waren, versch of ook wel eens geconfijt gegeten werden.

Onrijpe vruchten zijn wrang door looizuur en worden wel eens aangewend in aftreksel voor mondontsteking en andere ziekten.

't Meest werd ze hier gekweekt om er stokken van te maken. De 3—5 jarige rechte loten werden op de gewenschte hoogte aan den struik omgebogen, om er een „kruk" aan te krijgen. Na 't afsnijden werden ze in kalk gelegd om de schil te kunnen verwijderen, daarna in paardenmest gebeitst voor 'n mooie bruine kleur ; de zijloten sneed men zóó, dat knobbels overbleven en de kruk werd ook op allerlei wijze versierd — of wel in plaats van 'n kruk knoopte men een leeren riem door 't boveneinde ; het dikker ondereinde werd met lood of koper beslagen.

Zulke buitengewoon harde stokken waren vroeger wel noodig op de lange en gevaarlijke wegen naar markten of processies.

Meer nog dan als pelgrimstaf gebruikten echter onze voorvaders de mispelstok als vechtknots. Hiervan dateert 't woord „stokvechters" en 't gezegde „hè geit mit de mispeltère oet".

Als onderstam om er andere vruchtsoorten op te enten, werd Mispel hier nooit gebruikt.

Wel entte men soms Mispel op Meidoorn ; in 't buitenland ook wel op Peer en Kweepeer. — Hierover vindt men in oude tuinbouwkundige werken allerlei fabels.

Dat de onderstam invloed kan uitoefenen op de ent — hetgeen reeds door Plinius geschreven werd — is wel mogelijk ; hij kan echter alleen andere morphologische kenmerken aan de ent meedeelen, in geen geval erfelijke eigenschappen.

FIGUUR 4
*Aangeplante groep van Wilde mispels (*Mespilus germanica*) in het Wagelerbos (foto: B. Maes).*

voor inlegwerk, wielspaken, tanden en raderen van molens en gereedschappen. De stammen waren vroeger gewild als hout, liefst wat knobbelig, voor wandelstok en pelgrimstaf. Soms werd het hout kort in de oven gebrand om te ontbasten en nog eens in een kaarsvlam gehouden om er een donkere kleur aan te geven (Lemmerling, 1978). De Wever (1935) vermeldt dat de stokken ook in de kalk gelegd werden om de schil eraf te krijgen en daarna in de paardenmest om een mooie bruine kleur te verkrijgen. De stokken werden wel met koper versierd en voorzien van een leren handvat. Zo werd het soms een waardevol erfstuk, waaraan magische krachten werden ontleend, dat generaties meeging. Op de kermissen werd de mispelstok nog wel eens bij vechtpartijtjes benut. Er is een Limburgs gezegde "hè geit mit de mispeltère oet" (hij gaat er met de mispelstok op uit; ofwel hij is uit op een knokpartijtje). Heksen nemen direct de benen bij de aanwezigheid van een mispelstok en daarom was mispelhout waardevol geriefhout voor bescherming van de baby in de wieg (Teirlinck, 1930).

De middeleeuwse bekendheid met de Wilde mispel blijkt ook uit de heraldiek van de wapens met mispelbloemen van Sint Odiliënberg in Limburg en van Doetinchem en Lochem in de Graafschap. Ook in aangrenzend Duitsland is vergelijkbare heraldiek bekend (Pol, 1977; Nabrings, 1993; Maes, 1996b).

Vroeger werd de Wilde mispel ook wel tot het verwante geslacht meidoorn, *Crataegus*, gerekend. Het enten van Wilde mispels op meidoorns is minstens sinds de 16e eeuw bekend. Overigens werden Wilde mispels ook benut als onderstam voor vruchtbomen.

Toekomst en beheer

Ofschoon de Wilde mispel met name in Zuid-Limburg geregeld voorkomt, is de toekomst van deze lichtbehoeftige soort onzeker. Er treedt een gestage achteruitgang op (Maes, 2007). Wilde mispels blijken zich bovendien weinig spontaan te verjongen in de natuur. De redenen daarvoor zijn niet duidelijk. Mogelijk zijn vooral de warmere perioden in de Middeleeuwen verantwoordelijk geweest voor verwildering van deze zuidelijke soort. Mogelijk is ook de verzuurde bodem in deze tijd ongeschikt voor ontkieming van het zaad. 'Niets doen'-beheer en begrazing zijn ongunstige beheerskeuzen. Door aanleg van bosbufferstroken langs oude bosranden, zoals bijvoorbeeld recent bij het Savelsbos is uitgevoerd, komen lichtminners in de knel. Dit geldt niet alleen voor de Wilde mispel, maar ook voor meidoorns, Gele kornoelje, Zuurbes (*Berberis vulgaris*), wilde rozen (*Rosa* spec.) en allerlei bramensoorten (*Rubus* spec.). Soorten als Tweestijlige meidoorn (*Crataegus laevigata*), Grootvruchtige meidoorn (*Crateagus* x *macrocarpa*), Gele kornoelje, Viltroos (*Rosa villosa*) en Kraagroos (*Rosa agrestis*) behoren thans tot onze bedreigde flora (Maes, 1996a; 2007). Probleem is ook dat de inheemse houtige flora tot de minst bekende plantengroepen gerekend moet

FIGUUR 5
*Wilde mispel (*Mespilus germanica*) op een krijtrots in het Savelsbos (foto: B. Maes).*

FIGUUR 6
Mispelstruik in het Vijlenerbos; meestal met grillig gevormde takken en twijgen (foto: B. Maes).

worden. Beheer gericht op behoud van onze karakteristieke boom- en struiksoorten en de biodiversiteit zou daarom meer prioriteit moeten krijgen. Bij uitbreiding van kleine kwetsbare populaties zou nieuw plantmateriaal gebruikt moeten worden van genetisch dezelfde herkomst. De Wilde mispel behoort inmiddels al vele eeuwen tot het cultuurhistorisch en natuurhistorisch erfgoed. Er zijn redenen genoeg voor hernieuwde aandacht [figuur 5 en 6].

Summary

THE MEDLAR IN THE DUTCH PROVINCE OF LIMBURG

The Medlar (*Mespilus germanica*) is an archeophytic shrub which established itself spontaneously in hedges and edges of ancient woodlands since the early Middle Ages. Although the Medlar is not indigenous to the Low Countries, it can be regarded as an indicator species of ancient woodlands. The Medlar also features in ancient local folklore and was used by the farming community. Writing in 1935, de Wever reported that the species was very common in chalk regions. Nowadays, however, this light-loving species is declining in numbers, particularly because spontaneous propagation is very rare. Management measures are urgently required to rescue older Medlar populations and other rare light-loving shrub species.

Literatuur

- Baird, J.R. & J.W. Thieret, 1989. The Medlar (*Mespilus germanica*, Rosaceae) from Antiquity to Obscurity. Economic Botany 43(3): 328-371.
- Blink, E.N., 1997. Atlas van de Zuid-Limburgse Flora 1980-1996. Stichting Natuurpublicaties Limburg, Maastricht.
- Browicz, K. 1968. Distribution of Woody Rosaceae in W.Asia II. On the distribution of Mespilus germinica L. Arboretum Kornickie, Rocznik.
- Burgh, J. van der, F.P. Jonker & F.P.M. Bunnik, 1983. Cornus mas L. als Nederlands indigeen en de noordgrens van het soortareaal. Gorteria 11(12): 282-290.
- Butzke, H., 1986. Zur geographischen und standörtlichen Verbreitung der Echten Mispel (Mespilus germanica L.) im westlichen Teil Nordrhein-Westfalens und über die Eigenschaften des Mispelholzes. Decheniana 139: 178-192.
- Dodoneus, R., 1554. Cruijdeboeck. Jan vander Loe, Antwerpen.
- Kleefstra, A., 1995. De mispel. Onbekend maakt onbemind. Groei & Bloei, 11: 44-47.
- Hillegers, H.P.M., 1983. De Gele kornoelje (Cornus mas l.) als stinseplant in Zuid-Limburg. Natuurhistorisch Maandblad 72 (10/11): 241-245.
- Kutzelnigg, H., 1994. Maloideae Einleitung, Cydonia, Pyrus, Malus, Sorbus, Cotoneasier, Mespilus. In: Gustav Hegi, Illustrierte Flora von Mitteleuropa; Band IV, Teil 2B. Blackwell Wissenschafts-Verlag, Berlin: 249-426.
- Landuyt, W. van, I. Hoste, L. Vanhecke, P. van den Bremt, W. Vercruysse & D. de Beer, 2006. Atlas van de Flora van Vlaanderen en het Brussels Gewest. Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek/Nationale Plantentuin van België. Geraardsbergen/Brussel.
- Lemmerling, H.W.A., 1978. De miespelaer. De natuurgids 16(5): 134-136.
- Maes, N.C.M., 1993. Genetische kwaliteit inheemse bomen en struiken. Deelproject: Inventarisatie inheemse genenmateriaal in Oost-Twente, Rivierengebied en Zuid-Limburg. DLO/Instituut voor Bos en Natuuronderzoek, Wageningen.
- Maes, N.C.M., 1996a. De mispel hoort bij Nederland. Tuin & Landschap 18(1): 16-17.
- Maes, N.C.M., 1996b. Bomen en Monumenten. Rijksdienst voor de Monumentenzorg/Sdu Uitgevers, 's-Gravenhage.
- Maes, N.C.M. & C.J.A. Rövekamp, 2001. Autochtone Baum und Straucharten im Forstamt Eschweiler (Nordrhein-Westfalen). Rapport Ecologisch Adviesbureau Maes/Bronnen Onderzoek & Advies, Utrecht/Millingen a.d. Rijn.
- Maes, N.C.M., 2007. Inheemse bomen en struiken in Nederland en Vlaanderen. Boom, Amsterdam.
- Maes, N.C.M., 2008. Oude boskernen in Het Groene Woud. Een overzicht van de autochtone genenbronnen van bomen en struiken in het nationaal Landschap. Ecologisch Adviesbureau Maes, Utrecht.
- Mennema, J., A.J. Quené-Boterenbrood & C.L. Plate, 1985. Atlas van de Nederlandse Flora. Deel 2. Bohn, Scheltema & Holkema, Utrecht.
- Nabrings, A., 1993. Die Mispel und ihre symbolische Bedeutung für Geldern. Bijdragen en Mededelingen. Deel LXXXIV. Vereniging Gelre, Arnhem.
- Pol, A. van., 1977. De 3 mispelbloemen in het gemeentewapen van St. Odiliënberg. Jaarboek Roerstreek: 9: 122-123.
- Rijnaert, E., 1877. De Mespelaar met groote vruchten. Tijdschrift over boomteeltkunde, bloementeelt en moeshovenierderij 1877: 50-51.
- Teirlinck, I., 1930. Flora Magica. De plant in de tooverwereld. De Sikkel, Antwerpen.
- Thomas, E., 2007. Cultuurhistorie in de Villender Boesch. Staatsbosbeheer/UR Wageningen, Wageningen.
- Stortelder, A.F.H., J.H.J. Schaminée & P.W.F.M. Hommel, 1999. Ruigten, struwelen, bossen. De Vegetatie van Nederland Deel 5. Opulus Press, Uppsala/Leiden.
- Werf, S., Van der, 1991. Bosgemeenschappen. Natuurbeheer in Nederland. Deel 5. Pudoc, Wageningen.
- Wever, A. De, 1935. *Mespilus germanica* L. Natuurhistorisch Maandblad 24(10): 127-128.
- Zwaenepoel, A., & E. Cosyns (red.), 2007. Autochtone bomen en struiken in de gemeente Voeren. West-Vlaamse Intercommunale, Brugge.